

LANDSBYGDENS UTMANINGAR UNDER DE KOMMANDE ÅREN

Som bäst förbereds landsbygdspolitiska samarbetsgruppens (YTR) femte helhetsprogram för åren 2009 – 2013. Parallellt förbereder YTR på regeringens uppdrag den landsbygdspolitiska redogörelsen till riksdagen. Den kommer att avges i början av nästa år, januari eller februari. Den period som avhandlas går från 2009 ända till 2020. När samtidigt de EU – delfinansierade landsbygdsprogrammen för Finalands fastland och för Åland kommer i gång ordentligt så lever landsbygdsutvecklingen stark såväl i nuet som i framtiden. Vi måste försöka se framtidens utmaningar.

Landsbygdsutveckling är alltid svårt eftersom den är horisontell medan strukturen inom förvaltningen i allmänhet är sektoriell, landsbygden representerar minoriteten av befolkningen medan majoriteten ser på världen ur ett stadsperspektiv. Trots det måste vi finna lösningar, och de finns, för samhällsutvecklingen öppnar också dörrar i landsbygdens verksamhetsmiljö vid sidan av alla svårigheter.

Jag skall analysera båda.

Dörrar som öppnas

- *Landsbygden är en eftertraktad boendemiljö.* Finland är de små byarnas och glesbygdens land – inte de stora centrens, och kan aldrig bli det. Dessutom föredrar människorna landsbygdsboende av många olika orsaker. Den här trenden har varit märkbar i tiotals år, och den har inte avtagit trots att landsbygdens människor kritiserar sitt byggande och sin bilanvändning. Det måste vara något grundläggande fel i styrningen av markanvändningen när den grundar sig på koncentration, men människorna i huvudsak bygger på basen av undantagstillstånd. I ökande grad är den finländska landsbygden boende i närheten av mindre och litet större centra, områden med fast och dubbelboende samt attraktiva områden för fritidsboende.
- *Landsbygdens yrkes- och företagsstruktur är allt mångsidigare.* Redan länge har regional- och näringspolitikens målsättning varit att skapa mångsidigare näringar på landsbygden. I detta har man lyckats för småföretagen är redan nu fler än lantbruken och landsbygdens yrkesstruktur har blivit avsevärt brokigare. Man kan inte längre dra speciellt långtgående slutsatser om typiska landsbygdsyrken jämfört med städernas näringsstruktur. Utvecklingsmöjligheterna och delvis problemen är gemensamma. Det är värt att fortsätta med en stark lokal näringspolitik och skapa nätverk.
- *Distansarbetet ökar.* Också distansarbetet har kommit upp på landsbygdspolitikens agenda. Betydelsen av det har ifrågasatts för det syns inte särskilt bra. Å andra sidan visar forskningen att distansarbetet ökar, det är ju inte enbart en landsbygdsfråga, men på landsbygden kan man bäst

kombinera minskade arbetsresor och möjligheten att bo i den omgivning man vill och dessutom blir det möjligt för allt fler att koncentrera sig på det centrala i arbetet. Distansarbete är ingen helhetslösning, men som ett sätt att organisera arbete är det ur många synvinklar mycket viktigt. Arbetstagaren vinner genom att arbetsförhållandena förbättras, arbetsgivaren vinner genom att produktiviteten stiger samtidigt som miljön, arbetsgemenskapen och den egna familjen vinner. Arbetsmarknadsorganisationerna borde vara aktivare i att organisera distansarbete. Till all lycka finns det hyfsade riktlinjer – som EU tvingat på oss.

- *Energikällorna blir lokala.* Bekymren för att oljan tar slut, klimatförändringen, den växande energikonsumtionen osv. har åstadkommit sökande efter nya lösningar. Samtidigt förekommer mycket motstridiga argument, ingen gemensam linje finns inom synhåll. För två år sedan uppskattades åkerbruket ha stora möjligheter för energiproduktion. Nu har man frångått den linjen eftersom man fruktar att åkrarna inte räcker till för matproduktionen. Trots det är det säkert att man i framtiden kommer att använda mera energi från landsbygden och närmiljön, d.v.s. från skogen, åkern, luften, vattnet och avfallet. Och till detta är kopplat ökade möjligheter till arbete och utkomst.
- *Kulturen skapar arbetsplatser.* Det mänskliga arbetets strukturomvandling kopplar allt oftare arbetet till tjänster och kultur. Den fysiska produktionen behöver inte människan! Dessa nya sektorer är, oberoende av sin omfattning och historia, lika viktiga i landsbygdsutvecklingen. Kulturen är en expanderande sektor. Den erbjuder hobbybaserat deltidsarbete lika väl som heltidsarbete för att betjäna såväl lokalbefolkningen som de människor som kommer från avlägsna städer. Finland har inte, i motsats till Mellaneuropa, månghundraårig historia och därmed tusentals attraktiva fysiska monument, runt vilka man kan skapa kulturutbud och tillställningar. Däremot har vi natur i många olika former som kan marknadsföras eller på annat sätt utnyttjas mycket mera än hittills.
- *Den lokala serviceverksamheten ökar.* Arbetsplatserna inom servicenäringen, i bred bemärkelse, har ökat och kommer fortsättningsvis att öka. Samtidigt har både den offentliga och den privata serviceverksamheten koncentrerats. KSSR –projektet fortsätter den här processen. Men man kan se en annan trend: De växande kommunerna och centraliserade serviceenheterna tvingas söka lokala lösningar i samverkan med både företag och föreningar. Om vi handlar klokt de närmaste åren så kan vi få nya servicelösningar till landsbygden och byarna i stället för de många år av indragningar och koncentration av service som vi haft. Det här är en gemensam utmaning för såväl kommuner som lokala aktörer.

Problemen i verksamhetsmiljön

Vid sidan av de dörrar som öppnas finns det hela tiden stora problem som måste lösas inom landsbygdspolitiken. Jag skall nämna några utan att gå in på orsakerna.

- *Man känner inte till vad landsbygdspolitik verkligen handlar om.* Grunden för landsbygdsutvecklingen är lokal och regional. Den betonar riktningen nerifrån upp och ett äkta tvärsektoriellt grepp. Därför är enskilda sektorfrågor sällan centrala inom landsbygdspolitiken, fast man ofta framställer det så. Både den offentliga debatten och politikerna hanterar landsbygden via lantbruket eller faller i farstun för turistiska möjligheter eller beklagar vägnätets usla skick. Av de här ingredienserna skapas ingen landsbygdspolitik.

Finland har redan i 20 år byggt upp en tvärsektoriell landsbygdspolitik, som bl.a. OECD har gett höga vitsord. Den landsbygdspolitiska samarbetsgruppens arbete samt statsrådets principbeslut, redogörelser och specialprogram bildar något som man kallar det nya landsbygdspolitiska paradigmet, som strävar till en landsbygdsutveckling som inkluderar många befolknings- och yrkesgrupper samt organisationer, och som använder sig av investeringar som redskap. Mer känt är däremot det gamla paradigmat landsbygdspolitik som bygger på lantbruket och som förverkligas främst av de organisationer och den förvaltning som är anknuten till den här näringen. Det nya paradigmet strider inte mot jordbrukets intressen. Det är helt enkelt ett helt annorlunda, modärnare och effektivare syn på landsbygdsutveckling.

- *Klimatförändringen och den internationella konkurrensen tvingar fram koncentration.* Regionalpolitiken har redan länge byggt på centralorterna. På senare tid har metropoltänkandet lanserats fast vi i Finland inte har centra – för att inte tala om metropoler – i europeisk mening. I Helsingforsregionen försöker man sig på det här. Samtidigt kvitterar det näst mest landsbygdsområdena i Europeiska Unionen de vidsträckta landsbygdsområdena med att de eventuellt kan dra nytta av tillväxtcentra. I någon mån sker det här också, men hälften av Finland ligger utanför de här effekterna. Klimatförändringen har gett centralisterna vatten på sin kvarn. Kvasiplanerare har t.o.m. skjutit över målet genom föreslå att landsbygdsprogrammet skall göras till ett terminalprogram, d.v.s. landsbygden skall på ett snyggt sätt avvecklas och bli ödemark. I Finland finns förbluffande mycket "Von Oben" -inställning till de historiska fakta som har format landsbygden – man undervärderar människors värderingar.
- *Det gamla paradigmen får pengarna, det nya paradigmen måste förlita sig på folkrörelserna.* Europeiska Unionen är en intressant blandning av framtidssträvanden, men samtidigt ett dystert exempel på långsamt framåtskridande. Det här visar talet om två pelare. Av många orsaker inriktar sig EU på att stegvis flytta medel från lantbrukspelaren till landsbygdspelearen. I praktiken finns det dock, speciellt i Finland, bara två lantbrukspelare. Därför avdelas bara små resurser till den EU-delfinansierade landsbygdsutvecklingen. LFA och lantbrukets miljöstöd är inga landsbygdspolitiska redskap, men i EU – jargongen räknas de ändå som sådana. Därför har det nya paradigmat landsbygdsutveckling ofta varit tvunget att utan pengar arbeta enligt governance -modellen. Detta har betytt utveckling av arbetssätt och samarbetssystem, utbildning, mobilisering av medborgarna till självförtroende och lokalt ansvarstagande. Resultaten har varit goda, men politiskt har man inte tackat eller kommit emot.

- *Byråkratin tär på krafterna.* Program- och projektverksamhetens grundidé är behovsprövning. Det är inte fråga om en av lagar, förordningar och direktiv noggrant styrd verksamhet som den har utvecklats till av överambitiös kontrollverksamhet och överförsiktiga oerfarna tjänstemän. Redan nu finns det personer och organisationer som inte deltar i utvecklingsarbetet fast de skulle ha nytta av det. Orsaken är det stora och frustrerande arbete som byråkratin kräver. När regeltolkningarna görs noggrannare har resultatet inte varit att verksamheten blivit lättare utan svårare. Förvaltningen borde nu stanna upp och tänka efter.

Nödvändiga åtgärder under de närmaste åren

I det följande skall jag presentera några viktiga uppgifter. De är inte tillräckliga ända fram till 2020 men om vi lyckas med dem så går landsbygdsutvecklingen framåt.

- *Det nya paradigmet måste stärkas.* Landsbygdsutvecklingen går inte framåt om man inte förstår skillnaden mellan landsbygd och lantbruk. Lantbruket är naturligtvis en viktig del av landsbygden, men lantbruket är inte ett nödvändigt villkor för landsbygdens livskraft. Problemet är en fråga om den långsamma förnyelsen av det politiska attitydklimatet. När man inom landsbygdspolitiken inriktar sig på många näringsgrenar, fritidssysselsättningar och befolkningsgrupper, så betyder det inte att man vänder lantbruket ryggen. Man vill bara framhålla att lantbruket inte räcker för att utveckla landsbygden.
- *Medborgaraktiviteten måste stärkas.* Den samhällseliga förändring som landsbygden genomgår ökar trycket på medborgaraktiviteten. När företagen inte har en tillräcklig marknad och den offentliga sektorn minskar sin verksamhet så återstår den flexibla möjlighet som medborgaraktiviteten erbjuder. Det finns verkligen inte orsak att begränsa den genom hårda konkurrensregler eller skattebeslut. Samhället behöver medborgaraktiviteten mera i morgon än i dag. Det bör man också politiskt noggrant beakta och t.ex. ta bort onödiga konkurrensregler.
- *Grunda byaföreningar och -andelslag.* De närmaste årens utmaningar medför att de platsbundna, regionalt förankrade föreningarnas verksamhet ökar. Under historiens gång gynnar man ibland specialiserade sektorföreningar, ibland ligger tyngdpunkten på föreningar med sektoröverskridande verksamhet. Nu lever vi i den senare trenden och vi bör målmedvetet bygga äkta tvärsektoriella strukturer. Byaföreningarna är sådana.
- *Lokala föreningar bör slås samman eller åtminstone samarbeta närmare.* På många håll är situationen den att det på bynivå finns 10 föreningar, men bara ett par av dem är aktiva och en kanske riktigt stark. I ett sånt läge bör man fundera på att förena byns förenings verksamhet. På samma gång uppstår en realistisk syn på botten – up verksamhet.
- *LEADER-verksamheten stärks.* LEADER-metoden har visat sin funktionsduglighet i den finländska verksamhetskulturen och förvaltningen. Det är mycket viktigt att utveckla LEADER i hela Europa och hålla kvar den i alla

landsbygdsområden i Finland, men väsentligt förstärkt. LEADER-verksamheten startade med ganska små projekt. Nu när man har erfarenhet kan man väsentligt förstora projekten. LEADER är en verksamhetsform som passar i Finland, därför bör den förstärkas, medvetet och rejält.

- *Förhållandet mellan kommunen och byn organiseras målmedvetet.*
Traditionellt har förhållandet mellan kommunen och byn varit sympatiskt betydelselöst d.v.s. byn har presenterat sin verksamhet och kommunen har kommit emot med några hundra euro. Så kan man inte längre fortsätta. Man måste skapa ett avtals- och förhandlingsförfarande mellan de lokala utvecklingsbyråerna och kommunen. Ett sådant förfarande skulle t.ex. kunna vara en gemensam bya- och hembygdsförening, som skulle fungera som förhandlingspart gentemot kommunen och därtill ta hand om byplaneringen och utvecklingen samt byns allmänna utvecklingsprojekt.
- *Mera inflyttad arbetskraft.* Finland behöver betydligt mer inflyttad arbetskraft än nu, för många uppgifter, också på landsbygden. På vissa orter, t.ex. på Åland, är det redan vardagsmat, men på de flesta landsbygdsområdena krävs justering av attityderna och uttryckligen organisering så att den inflyttade arbetskraften rotas. Detta är en ny utmaning för landsbygden.

Bästa åhörare!

Landsbygdspolitik är ett heterogent arbetsfält fyllt av spänningar. Det kräver många partnerskap men också klara egna mål, för de övriga politikområdenas slutsumma blir inte en livskraftig landsbygd. Också här och nu skaffar vi oss den nödvändiga kunskapen och kompetensen. Jag önskar Ålands byar och LEADER-verksamhet framgång!